

(COL·LECCIÓ NO-FICCIÓ) • 17

LÍMITS

Albert Fabà Prats

Quorum
LLIBRES

Primera edició: juny del 2026

© Albert Fabà Prats

© de l'edició:

Quorum Llibres

C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls

Tel. 977602591

quorum@quorumllibres.cat

www.quorumllibres.cat

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-16342-74-7

DL T 508-2026

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

Al Pau i l'Abril, el meu fill i la meva filla.
Pour Pili, une bonne amie.

A la Yolanda i el Víctor, pels anys compartits.
Per a Manolo Tomàs i Julio Loras, amics de l'ànima.

En record de Pili Madorran.

*Límits, conec molt bé tants i tants límits.
I visc pugnand contra aquests límits. Límits.*

«Animal d'esperances i memòria»

RAIMON

*Au moindre coup de Trafalgar,
C'est l'amitié qui prenait l'quart,
C'est elle qui leur montrait le nord,
Leur montrait le nord.*

«Les copains d'abord»

Georges BRASSENS

DIJOURS, 27 DE JUNY DE 2024

Sevilla és molt bonica.AVINGudes àmplies, parcs esponerosos, monuments singulars. El Guadalquivir, el Real Alcázar, el barri de Santa Cruz, el parc de María Luisa, la Giralda, la Torre del Oro, Triana. Hi hem estat uns quants dies, la Vanessa i jo, per presentar un parell de comunicacions sobre temes sociolingüístics al XV Congreso Español de Sociología.

Com ja sol ser habitual, jo vaig començar amb mal peu. Tota la tramitació de l'hotel i els vols de l'avió es van fer des de la feina. La Raquel, una noia molt amable, em va facilitar tots els tràmits. Primer de tot, li calia el meu DNI. Molt bé. L'hi envio. Estava caducat. Així no podia agafar cap vol. I ja érem força a prop del dia del viatge. «Potser podria utilitzar el passaport», dic jo. Doncs sí, amb el passaport també es pot viatjar. «A vore si també està caducat...» Tot podria ser, tractant-se de mi. No, el passaport caduca l'agost del 2025. Amb això ja es podia continuar el recorregut habitual. Reserva de bitllets d'avió i d'habitació de l'hotel.

Tanmateix, dilluns de la setmana passada vaig anar a presentar a Lleida els resultats d'Ofercat, l'estudi sobre la situació lingüística als comerços —en aquest cas, els de la capital de Ponent. Com que vaig viatjar amb tren d'alta velocitat, em vaig endur el passaport, no fos cas que me'l demanessin. I el vaig posar dintre d'una carpeta, en la qual tenia el paperam de la presentació. Dimarts, m'ho vaig deixar tot sobre la taula de la feina. Darrerament vaig molt de bòlit, per allò que m'hauré de jubilar aviat...

Ahir, dimecres, havia d'agafar l'avió. I dimarts treballa fins tard. En marxar cap a casa em vaig dir: «Necessitaràs una carpeta. Quina t'agrada més? Potser aquesta? Sí, aquesta.» I marxo, cap al metropolità. La línia 5. Diagonal. Quan arribo a Sagrera, la intuïció em fa ballar el cap. «On és el passaport? El porto a la carpeta que he agafat? O deu ser a la carpeta que m'he deixat a la feina? O a casa? On deu ser?» Era important. Sense passaport no podria pujar a l'avió. I adéu congrés. Eren dos quarts de cinc. I a la feina tanquen a les cinc. Amb una certa gonia, giro cua ràpidament. Apressadament. Quan hi arribo, en Jordi, el company de seguretat que s'encarrega de tancar estava a punt de posar l'alarma. I sí, el passaport era a l'altra carpeta. «Bons coquets!», com deia ma mare.

Per compensar la batacada, a l'avió em va tocar finestreta. I a la vora de la costa. Quin goig, quan poc després de l'enlairament s'atansa el far de la punta del Fangar i la silueta del meu Delta! Que aviat perdo de vista... Arribo a l'aeroport, m'instal·lo a l'hotel i decidim, amb la Vanessa, anar a fer una mica de turisme.

La Vanessa treballa a la Secretaria de Política Lingüística, però ens coneixem de fa temps, dels equips d'anàlisi d'enquestes sociolingüístiques en què hem participat, tots dos. És una persona eficient i encantadora. Família monoparental. Amb dos nens preciosos, que aquests dies li truquen de tant en tant, per saber com va l'estada. Sempre ens enxampen passejant. «Ah! Però no trebal·leu?» «Sí, el Congrés, la feina, ha estat avui. Matí i primera hora de la tarda. Però a hores d'ara podem continuar amb el turisme.» I és que ja eren les set passades, i anàvem, bambant, amunt i avall, pel conegut pont de Triana.

Això dels congressos és una mica «curiós». Milers de persones, que presenten comunicacions, paguen una bona pistonada (ells o la seva organització) i al final s'enduen un certificat, que poden afegir al seu currículum. Més de seixanta àmbits de treball, des dels més clàssics com «Metodología» i «Teoría sociológica» a d'altres extremadament específics com «Sociología de la alimentación» o «Sociología de las emociones» (*sic*).

A cadascun d'aquests seixanta àmbits s'hi presenten unes vint comunicacions, si fa o no fa. Més de mil, en total. També, així, pam dalt, pam baix. Diria, però, que el contingut és una mica com una mena d'orgue de gats. Un cert desori. Com a mínim les nostres, les de l'àmbit que ens tocava. Que era «Sociología de la comunicación y del lenguaje». Anys enrere, en aquest àmbit se'n presentaven unes quantes, relacionades amb la sociolingüística. Avui, només les nostres. La Vanessa ha actuat al matí i ho ha fet molt bé. Tots dos, a la tarda. A mi em costa parlar en castellà i se'm nota molt. Mala sort.

Quan hem acabat, ens hem encaminat (amb el metropolità, és clar) cap a l'estació del Prado i d'allà a la Torre del Oro. Ho esperàvem amb candeles. Es tractava de fer un petit recorregut pel Guadalquivir. A mi, què voleu que us digui, m'evocava l'Ebre i *Lo Sirgador*, l'embarcació en què hem passejat tants i tants cops pel riu «antic, solcat encara pels vells llaguts» (com *Lo Sirgador*). Els mots són manlevats de Gerard Vergés, el gran poeta tortosí. Però ara som a Sevilla. L'aire ens refresca el rostre (massa i tot, segons com) quan ens enfilem, cara al mar. Però l'Atlàntic encara és lluny. De Sevilla a Sanlúcar de Barrameda hi ha noranta quilòmetres. De Tortosa a la desembo-

cadura en deuen haver entre quaranta i cinquanta. El riu sevillà és navegable, amb certes limitacions. L'Ebre, només per a llaguts, llanxes ràpides i para de comptar. Porta massa poca aigua i els sorrals de la desembocadura limiten molt les entrades i les sortides cap a mar. Nosaltres dos hem aprofitat força la navegació. Després, Triana, ja ho heu vist. I arrecerar-se, a l'hotel. En autobús. Que també agafem vora el Prado. Quan deixem una mica enrere l'estadi en què juga el Betis, baixem, i ens encaminem cap a l'habitació. Soparem i a dormir. Jo demà al matí retorno a Barcelona, mentre que la Vanessa visitarà el Real Alcázar. Un dia més de turisme sevillà.

DIVENDRES, 28 DE JUNY DE 2024

En tornar amb l'avió, ja no puc ullar el Delta. M'han aixafat la guitarra. Soc a la banda contrària. I només veig terra ferma, núvols i mar.

Quan arribo a casa, recupero una guia que tenia mig entaforada al magatzem i que m'hagués fet un bon servei, en el meu viatge sevillà. Amb uns prolegòmens tan estrafolaris com els que he apuntat més amunt, però, qui havia de pensar en una guia, enmig d'un escampatall, entre plànols del Port i malendreços?

Ara, més tranquil·lament, la fullejo, especialment aquelles contrades que jo no vaig visitar, per manca de temps. El Real Alcázar, per exemple. Ja sabeu que la Vanessa s'hi va arribar, perquè va restar-hi un dia més. La meua guia no és res de l'altre món. Només dedica una pàgina, a aquest monument sevillà, i una fotografia. Ara, la imatge és preciosa. Una gran portalada multicolor, amb tres arcs, típics de les construccions andalusines, com aquella estesa, que mai s'acaba, de la Mesquita de Còrdova. Però allà dos dels arcs s'encavallen, un sobre l'altre, mentre que aquí resten solitaris, sobre unes esveltes columnes, també de coloraines. Uns sòcols, amb caràcters geomètrics, decoren les parets. En darrer terme s'insinua un jardí.

L'Alcázar el va fer construir Abd al-Rahman III a principis del segle x. Quan els cristians van conquerir Sevilla hi van afegir diverses estances, per la qual cosa, és una avivassó d'art andalusí, mudèjar, gòtic i renaixentista.

Al vespre havia quedat per sopar amb la Noemí. Ja hi som, en el restaurant que hi ha sota casa seva, a fora, a les taules que tenen parades a la Rambla. Fa molt bon estar. Li explico les meves aventures sevillenques. M'estalvio tot allò del passaport. Com que em veu animat, em pregunta en quina fase estic. «No, fa dies que em mantinc en el cicle de tristor. Però no estic gaire malmarrós. Si faig coses m'activo, i no se'm nota gaire.»

«T'he de dir una cosa. Important». Ni de lluny sospitava el que m'acabaria dient. «Ja fa un any, més o menys, que no vivim junts.»

Cert. Ja ho sabeu, si heu llegit *En el record encara*. Després d'una crisi d'angoixa, la Noemí va decidir llogar un pis, però continuàvem sent «parella». Em passa pel cap, fugaçment, aquella anècdota que s'esdevingué el diumenge, 3 de març de l'any passat. Alcem la Veu, l'organització de feministes cristianes de la Noemí havia organitzat un acte, davant de la catedral. Va anar molt bé. I, després, algunes de les organitzadores van anar a fer un vermut. Jo m'hi vaig afegir, com a acompanyant.

Un cop asseguts, una senyora, ja gran, em va deixar anar:

—I tu, estàs lliure?

—Bé, és el meu marit —va dir la Noemí.

—Ara bé, no vivim junts. Com Sartre i Simone de Beauvoir —vaig dir jo.

—Però aquests eren una parella oberta i nosaltres no, oi?

—Ah! No som una parella oberta? És broma, no ho som. No.

No sé què degué pensar la senyora...

La segona part d'allò que la Noemí em volia dir era més transcendent. «Ara, un any després, crec que ens hem de separar, plenament.» Em vaig quedar parat. Jo pensava que el fet de no conviure sota el mateix sostre ens havia anat bé. Però la Noemí va ser molt clara. «És una decisió definitiva.» Millor no esmelegar-se.

A l'hora de pagar, a ella li espurnejaven els ulls. Jo, no se ben bé el perquè, estava més aviat serè. Abllaït, però serè...

DIMECRES, 3 DE JULIOL DE 2024

Allò de la serenor fou una falsa alarma. La veritat és que ja porto uns quants dies molt trist. Hi ajuda el cicle. Ja ho sabeu. L'anunci de la Noemí em va agafar en ple cicle de tristor i tot ho veus més negre. S'accentuen les perspectives més negatives.

Obviament, estar trist és un sentiment normal, en aquestes circumstàncies. Hem estat junts més de trenta anys. Certament, hem passat moments de tota mena, sinó no estaríem així, ara. Però també hi ha hagut bones etapes. I hem emprès projectes en comú. Els més importants, els fills. Et dolen, els records.

El cas és, però, que la melangia s'ha apoderat, de mi, plenament, aquests darrers dies. Penso que ja tinc gairebé setanta anys. Que em quedaré més sol que un mussol. Afrontar la jubilació d'aquesta manera em pesa molt.

Com a mínim, ara empleno part del temps en la feina. Què passarà, quan això ja no hi sigui? «Lo pollastre va per a mi...»

No tinc clar, tampoc, quin tipus de relació voldrà tenir la Noemí, amb mi, tot considerant que compartim fills i propietats. Voldrà continuar venint al Turó?

Només hi ha un petit fil d'optimisme, aquests dies. He tornat a fer força exercici. Les escales, ja ho sabeu, dels altres dietaris. I un cop se m'han enfortit els músculs de les cuixes, pujar al Turó de la Rovira. Dia sí, dia no.

Sí que descarto totalment burxar i burxar, per veure si això té solució. La Noemí m'ho va dir molt clar. És una decisió definitiva. L'entenc. En aquests trenta anys hi ha hagut un parell de situacions crítiques. La darrera, probablement, al 2018. Jo mateix deia aleshores que «sento que el passat ens atrapa». I resulta difícil desempallegar-se'n. Deixem-ho així, doncs. Tot esperant que, una mica més endavant, puguem afrontar el repte en positiu...

DIVENDRES, 5 DE JULIOL DE 2024

L'exercici ha fet miracles. També hi ha ajudat un canvi de cicle. Ja se sap, no hi ha cap mena de lògica, en aquests canvis emocionals. Simplement s'esdevenen, de cop. I t'aixoreges. Allò que abans veies de color negrós es transforma de sobte i s'obre una certa esperança. Em sento millor. Amb la Noemí mantenim una relació cordial. Feinejar pel Turó m'anima. I cantar, és clar. M'ha anat força bé xerrar una estona amb la Gabriela. Puc comptar amb ella, pel que calgui. Hem començat amb els músics a preparar el meu *Comiat poeticomusical*, arran de la meva jubilació. Reaprofitarem part dels espectacles anteriors. *Escapça i dona arreu*. Estellés, *Els ulls dels pobres* i cançons diverses. Ja he encarregat la Colmena. I ara miro si també ho podríem presentar al Casal Tortosí.

Posats a fer, reprenc la meva tradició d'encetar un nou dietari amb una obra de Josep Igual. A *Dietari ebrenc d'un bipolar* vaig descobrir l'escriptor ebrenc, gràcies a *L'incert alberg*, el dietari que s'iniciava l'1 de gener del 2011 i s'acabava el darrer dia d'aquell any.

En aquelles pàgines primerenques vaig provar de descriure l'autor i el seu estil. «Nascut a Benicarló. Ara viu a Amposta. Poeta, novel·lista, escriptor de dietaris. Cantant. Ebrenc. Estil comprimit. Frases curtes. Impressionista. M'adono que li agrada en Brassens, com a mi.»

A *En el record encara* vaig fer un pas enrere i la vaig emprendre amb *Quaders deltaics*, quan Igual encara no havia sojornat a la capital del Montsià i

vivia a la Ràpita. Costa de situar temporalment les entrades d'aquest dietari, però, finalment, em quedà clar que es van revelant entre els anys 2001 i 2007. Molt abans, per tant, que *L'incert alberg*.

Com que ja tinc clar que aquesta serà la meva darrera incursió en aquest gènere, m'ha semblat oportú dedicar aquest darrer homenatge a l'escriptor de Benicarló, tot immergint-me també en el seu últim dietari. *L'eternitat enamorada. Notes d'un diari, 2016-2017*. Cinc anys després de l'obra que vaig descobrir, per casualitat, a Viladrich. Igual va morir quatre anys més tard, el 2021.

És un llibre voluminós. Més de tres-centes pàgines. Sense cap marca temporal. Les entrades se separen, una de l'altra, simplement amb tres asteriscs. Només hi ha tres dates. 18 de juliol. «La remarca de la guerra fratricida, que encara porta cua llarga, més que no ens convindria» (p. 229). 18 d'agost. «Rostres seriosos al carrer. Sacsejats pels greus esdeveniments d'ahir a Barcelona, l'atac a la Rambla, amb l'episodi afegit en la matinada al passeig marítim de Cambrils, i amb relació directa de les explosions d'Alcanar amb els atacs» (p. 237). I l'1 d'octubre. «Davant les primeres informacions, sortim d'hora al carrer. Fem cap al pavelló firal ampostí. Una gentada, ambient de calma tensa, mirant de reüll si apareixen els antiavalots. Informacions de la comarca, ferits i corredisses a la Ràpita per unes càrregues desmesurades i indiscriminades» (p. 263).

Entrades no excessivament llargues, excepte les que tenen relació amb els seus viatges motoritzats cap a la seva activitat, diguem-ne, professional. I és que Igual es guanyava una part important de les garrofes, que li entraven a casa, cantant ballables per barris, pobles i ciutats. De l'Ebre i d'altres andoles properes. Com Canet lo Roig, Binèfar o Maella. També s'esplaia en la descripció d'algunes passejades més llunyanes. A les terres d'en Pla, que tant admira. O visitant l'eremita Montserrat Domingo, al Montsant. O promocionat *L'incert alberg*. A Benifallet, a Reus o a Barcelona.

La seva activitat com a cantant en festes de pobles i poblets m'era totalment desconeguda. Vegem com se la planteja... «Va envellint el trobador. No espera res i agraeix el que es troba. En la prova de so testa algun material propi que està construint. Més tard es posarà en el paper que s'espera, i quan farà dues hores i mitja que toca i que canta, entre els llums de coloraines no sabrà exactament on és ni si té cap sentit l'opció a temps parcial de rodamón. La solució li permet comprar-se temps per escriure sense portar cap marca d'escuderia al llog» (p. 63).

També tenim més d'un centenar de sentències breus, molt breus, de caràcter aforístic, que van surant, de tant en tant, per les més de tres-centes pàgines del volum. Ja vaig anotar a *En el record encara* que aquestes sentències, normalment, a mi no em fan el pes: «Què voleu que us digui, a mi no m'agraden gaire els aforismes. No vull dir els d'Igual, que en algun cas m'han robat el cor. Vull dir en general. Són sentenciosos. I jo cada cop soc més de fer matisos. La realitat és complexa, molt i molt, de vegades, i es fa de mal encabir amb una frase que no arriba, sovint, a les vint paraules.»

Malgrat tot, ves per on, alguns dels seus aforismes m'han agradat. Com aquest: «Cal prendre's seriosament els qui no es prenen massa seriosament, solen ser els millors» (p. 52). O aquest altre: «I què ens queda davant la impotència? La ironia, per descomptat» (p. 126). Molt de l'estil Montaigne. I finalment: «El que cou, cura, ens deien les mares quan ens posaven alcohol a les ferides. I tenien raó: la desinfecció demana coïssor» (p. 151).

M'he assabentat que Igual tenia un gos. I que es deia Merlí. Sí, perquè, ja cap a finals de les pàgines del dietari, emmalalteix i l'han de sacrificar. «Passada mala nit. Pendants del gos, amb símptomes d'estar començant a patir molt. L'eutanàsia a les onze, a l'establiment del veterinari del barri. Tràmit dur, dolorós, dels que esquincen el cor. Descol·locats i trasbalsats. Un fart de plorar, un episodi molt cruel» (p. 244).

I records compartits d'infantesa. «Estirat al llit llegia un tebeo, un Verne o Stevenson» (p. 38). Jo també estava afeccionat a Salgari i a Robinson Crusoe. I a *Alicia* i *Els viatges de Gulliver*. I a Enid Blyton. Em recordo d'una història, d'aquesta escriptora, anomenada *Aventura a l'illa*. Els protagonistes eren quatre nois, dues parelles de germans. Un d'ells tenia un lloro, Kiki, amb una capacitat prodigiosa d'imitar sons, amb un gran realisme. La seva imitació més espectacular era la d'una màquina de tren de vapor passant per un túnel.

I aquest altre: «El pare tenia una destresa manual, que no he heretat ni de lluny.» M'hi sento reconegut. Com és lògic, mon pare era un gran pintor de parets. Però també un gran artista. I sabia fer de paleta. Ell sol va construir tota la tanca metàl·lica que ara envolta el Turó. I feia instal·lacions elèctriques. Sempre l'he envejat. Per a coses manuals, jo sempre he estat més aviat negat. Només sabia carregar sacs, alimentar la formigonera, a palades de sorra, o destarotar pedrots, a força de cops de mall. O transportar, d'aquí a allà, altres endergues d'un cert embalum.

DISSABTE, 13 DE JULIOL DE 2024

He visitat el Mas de Burot. En una sortida, organitzada pel Parc Natural dels Ports. Es tracta d'un dels molts masos que hi havia al Port, la majoria, ara, abandonats. Aquest abandó n'ha produït, molt majoritàriament, l'enrunament. Primer s'enfonsa la teulada, les bigues cauen, mig asclades, enmig de la runa. I les finestres i les portes es desballesten. Els marges, que acompanyen l'edifici, es van solsint, a poc a poc. El de Burot, que es troba al terme municipal d'Horta de Sant Joan, ha estat recuperat i ara es pot visitar.

Per fer-ho, les diverses persones que participem en la visita, ens hem concentrat al Centre d'Interpretació dels Ports de Prat de Comte. Sortim d'allà, amb els vehicles, cap al Mas. En ser-hi a prop, ens endinsem en una zona arbrada, per un petit corriol, que fa una pujada lleugera. Davant de tot hi va el monitor del parc, un senyor alt i un xic desmanegat, que ens va explicant els llocs per on passem. Després hi vaig jo i em segueix una parella, que porten un nen petit. Al final, un altre parell de persones, sense canalla.

Aprofito per assenyalar-los algunes plantes, com l'estepa blanca, que es revela a les zones assolellades. És un arbust, ni molt alt, ni molt xicotet, amb unes fulles d'un verd força clar (d'aquí li deu venir el nom) i amb un lleuger borboll, que les cobreix. També n'hi ha d'altres tipus, d'estepes. L'estepa negra, per exemple. I la borrera. Tot això, jo ho conec perquè m'ho va explicar un pastor, quan vaig haver de fer un herbari, al batxillerat, per a un excel·lent professor de biologia que es deia Lluís de Torres. Pel camí també trobem argilagues, i fenàs. Les primeres, punxenques i força conegudes. La segona, una herba molt amansa, per encendre el foc.

Arribem al Mas i el monitor ens explica l'estructura de la casa. És una edificació sòlida i austera, feta amb pedra, fusta i canyís, amb un cos principal rectangular, de planta baixa i pis, i diverses ampliacions realitzades posteriorment. Completa el conjunt un tancat exterior de pedra seca, destinat antigament a la cria del bestiar, ovelles i, sobretot, cabres, en ser el Mas de Burot un mas d'ús ramader.

El seu espai més important és la cuina menjador amb un forn revestit de pedra, situat a la planta baixa, al costat d'un corral. Al primer pis es distribueixen tres petites habitacions i altres estances, encara més xicotiques. Ma mare sempre m'explicava que, quan ella vivia al poble, quan era xiqueta, les cases sempre tenien la mateixa estructura. A baix la cuina, en què hi havia la llar de foc i també el corral per al matxo. La cuina i el matxo proporcionaven calor a les estances superiors, que era on es dormia.

Avui, en entrar a la planta baixa, uns ratpenats han començat a volar, cap aquí i cap allà. Semblava que havien de xocar amb algun de nosaltres, però no, de cap manera. Segur que sabeu que aquests mamífers voladors es guien per una mena de sonar biològic i mai ensopeguen amb cap mena d'obstacle. Hem pujat a la part de dalt per una estreta escala, ben poc il·luminada.

En sortir, veiem com al voltant de l'entrada principal i d'unes quantes finestres hi ha zones emblanquinades amb blauet, aquest color tan propi d'alguns pobles d'aquestes contrades.

A la tarda, després de dinar, provo de fer una foto i la hi envio a la Noemí, per whatsapp. Jo havia perdut el mòbil de juguina que tenia, i l'Abril m'ha passat el seu, perquè ella se n'havia comprat un altre. I m'ha fet una lliçó, molt elemental, sobre com utilitzar aquesta eina, que jo no tenia a l'altre aparell. Enfoco el nou mòbil cap a les lantanes, que estan precioses. Trobo que ha quedat bé, la imatge. La Noemí em contesta irònicament. «Home! T'has hagut de separar per tenir whatsapp! I fas fotos!» I jo li contesto. «Sí, ja pots al·lucinar. Faig fotos. Però em tremola el pols i em costa escriure.»

Però m'agrada. M'agrada molt, això del whatsapp!

DIMECRES, 24 DE JULIOL DE 2024

Reprenç les pàgines del darrer dietari d'Igual. Està farcit d'una munió de citacions, tant de literats, com de músics, filòsofs o pensadors. Mig miler, si fa o no fa. Denota l'àmplia erudició de l'escriptor de Benicarló. A la majoria, no els conec. I d'altres em sonen, de lluny. Només podria posar la mà al foc en una quinzena de casos. En citaré alguns.

Amália Rodrigues. «A la gramola. Quina veu preciosa, quins ulls de misteri» (p. 16). Jo la vaig descobrir en un viatge a Portugal. Ens vam emportar un parell de CD. Fados de Coimbra, de José Afonso. I Amália Rodrigues. Encara els conservo. Tot i que reproduir CD ara ja no està de moda. La primera cançó del disc compacte de la cantant nascuda a Lisboa és *Fado Amália*, que canta amb la seva veu melangiosa, que t'atrapa i no pots deixar d'escoltar. La de José Afonso, conegut per ser l'autor de *Grandola, Vila Morena*, s'anomena *Saudades de Coimbra*.

Dario Fo. «Ha mort, a noranta anys. Escrigué un centenar d'obres teatrals, moltes de les quals interpretava ell mateix, amb la complicitat de la seua companya, Franca Rame. Juntament amb Harold Pinter [jo, d'aquest escriptor, no en sé res, lamentablement] és un dels dramaturgs que més m'ha interessat. *Mistero Buffo*, *Mort accidental d'un anarquista* o *Ací no paga ni*

Déu». (p. 83). Les he llegit totes tres. I he vist diverses representacions, de les dues darreres. Combinació ben reeixida d'humor, ironia i teatre polític. Que es basa, molt sovint, en fets reals. Com la d'aquell activista anarquista que la policia llença per la finestra i pretenen que s'ha suïcidat.

Raimon. «Des dels vuitanta que va donant material, de tanta qualitat o més que alguns dels seus clàssics dels seixanta i setanta, però hi ha gent que només coneix o reconeix aquelles cançons. Fa tristor com tants el perceben com una rèmora del passat, un cromó en l'àlbum nostàlgic, que ja no té res a dir en els tràfecs de les actualitats, quan no ha parat de cantar-les amb bona lletra i reeixida artística. Un clàssic que no s'ha adormit, en Raimon» (p. 89). Ja sabeu la meva opinió. Igual té més raó que un sant!

Brassens. «Em miro un recital de George Brassens. Saber que han existit personalitats com la del trobador de Seta, visitar-les en els seus llegats, reconforta» (p. 121). També a mi m'encanten les cançons del cantant francès. Curiosament, les vaig descobrir a Lourdes, en el viatge de final de curs de COU. Si hagués de triar tres de les seves obres em quedaria amb *Les copains d'abord*, *Mourir pour des idées* i *Supplique pour être enterré sur la plage de Sète*, que sempre em recorda *Les meves vacances*, d'Ovidi Montllor.

Lo Rector de Vallfogona. «En un segment del diàleg lloem Francesc Vicenç Garcia, el Rector de Vallfogona, nat i criat a Tortosa el 1578, poeta, dramaturg i prosista, que encarnà el nostre més alt barroc. Garcia era capaç del sonet més elegant i de la sàtira més demolidora, passant també per carreus de refinats erotismes. Els seus principals temes eren la solitud, el desengany, el pas del temps, la mort...» (p. 183). Reconec que fa temps que m'hi vull capbussar. Feina pendent, doncs.

Anteriorment hem fet referència als sovintejats viatges d'Igual per les carreteres ebrenques. D'entrada, hom podria pensar que l'escriptor condueix. L'hauríem espifiat. Ell mateix ens ho desmenteix. «No he tingut mai res a veure amb la dèria automobilística. Per no interessar-me la cosa, ni he mirat d'aprovar la carrera de conductor» (p. 139). Jo ja m'ho sospitava. «No el veig, a Igual, amb el volant a la mà», deia, al meu segon dietari.

Aleshores, qui condueix? L'autor no ho menciona, en cap moment. Però en podem trobar algunes pistes. No va sol, per descomptat. «Al cor del Delta. Ens donen berenar. Un entrepà de pernil, un pastisset de cabell d'àngel i un cafè» (p. 202). «Binèfar. Ens hem divertit prou, avui. He fet alguna pallassada coreogràfica de les que fan riure la companya» (p. 108). Però, quina companya? Només hi he pogut copsar una petita pista.